

Panu
**Kerran
Kokkolasta**

Pitihän vain olla isot juhlat, että tuli kerrankin noustuksi maihin Kokkolassa, joka nykyisin på svenska on Karleby. Jälkimmäinen on myös paikkakunnan vanhin nimi, jo 1390-luvulla Vadstenan luostarissa muistiin merkitty Carlabby, mitä tuo latinalainen Carla nyt sitten mahtoi tarkoittaa. Kerrotaan, että kuningas Kustaa Aadolf perusti Carlabbyhyn samana heinäkuun (muistelen) päivänä 1620 kaksi kaupunkia, aamupäivällä ensimmäisen ja siitä tuli Gamla Karleby, iltapäivällä toisen, josta sitten tuli Nya Karleby. C:llä molemmat, luulen vain.

Molemmat kaupungit syntyivät ruotsinkieliselle alueelle, niin että eivät ne aluksi muita nimiä tarvinnutkaan. Sittemmin ruvettiin Nykarlebytä kutsumaan Uuskaarlepyksi ja "Gamla" Kokkolaksi. Tämän opin osallistuessani Suomen Kotiseutuliiton XXXIV:lle kotiseutupäiville Kokkolassa — Karlebyssä.

Kaikkittietävä ja hauska oppaamme Jukka Helander kertoi, että Kokkola kosi kosimasta päästyänsä sitä hevosenkengän tavoin piirittänyttä maaseurakuntaa, Karlebytä, Kaarlelaa, mutta morsio pysyi kylmänä. Sitten Kaarlela muutti kunnantöimistonsä keskelle kaupunkia, niin että oli se vähän niin kuin omaakin syytä, että siitä sitten pitkän kosiskelun jälkeen tuli vapaaehtoinen pakonaiminen... Sen jälkeen alku-peräinen kaupunginimi muutui Karlebyksi, mutta Kokkola säilyi.

* * *

Tuosta pakkoliitosta tulee mieleen Oulun-Oulujoen liitto. Myös jälkimmäinen erehtyi siirtämään päämajansa keskel-

le Oulua, nykyisen Cumuluksen tontille, siihen Linnankadun kulmaan, jos joku vielä muistaa.

Ensimmäisen minulla nyt oli-kin aikaa oppia jotain Kokkolasta. Aluksi tuntui hyvin tutulta: museota vastapäätä purettiin mahtavaa honkalinnaa ja pienempi pahoin runneltu puutalo seiso i rikotuin ikkunoin kuin pystyyn kuollut, osa lauduksesta jo revittynä, niin että tervatut hirret olivat näkyvisä. Museon sisällä sitten kyllä selvisi, että aivan siinä naapurissa oli kaupunki rauhoittanut 20 korttelia. Kateelisena sitä oululainen kuunteli.

Museon avarassa salipirtissä oli "kuplan" alla vanhan kaupungin pienoismalli, jota sitäkin kateelisena katselin. Kuka teki, kuka maksoi? Kaupunki tilasi ja maksoi, tapahtui vv. 1969-70. Monista rakennuksista oli olemassa piirustukset, mutta ei kaikista, varsinkaan vanhimmista. Pienoismallin rakentaja valokuvasi kaikki pystytettävät rakennukset ja siitä sitten... Palanen historiaa koko museon pihapiiri.

Korttelin päässä on juhlava Roosin talo, jonka toisen kerroksen korkeissa tiloissa on K.H. Renlundin museo, taulut yhä kiinnostavia kuin sisustuskin. Äkipäätä talo muistutti tuttua Franzenin taloa, mutta Roos on kokonaan kivistä, ranskalaiseen hiekkakiven keltäväänruskehtava. Sitäpaitsi sen muodoissa on jotain kustavilaisen ajan siiroudesta, kun sensijaan meidän Franzenimme siirous on empireä, usklasillista. Andreas Roosin talo valmistui 1813.

Laskeuduimme pihalle ajan kuluttamia hieman liukkaita hiekkakiviportaita. "Niitä ne ovat Kokkolan tervaporvarit

kuluttaneet" sanoi opas. Terve se oli aikoinaan tämänkin kaupungin kaupan perustekijöitä. Ja täältä se lähti Pohjanmaan kaupan vapauttaja, Anders Chydenius, Kaarlelan pappi.

Olin mukana kierroksella, jonka nimi oli Tervan ja nahan tarina. Ennen pitkää suuntasimme kohti Kaarlelan vanhaa kaunista valkoista kirkkkoa. Nouisimme onnikasta Tervarannassa ja kävelimme ulkomuseon, joka tavallaan muodostuu kahdesta pihapiiristä, talonpoikaisesta ja pappilan pihasta. Edelliseen kuuluu nahkurimuseo. Siinä meille näytettiin, miten nahkat ennen tehtiin. Vähän aikaisemmin olimme käyneet läpi Gustavssonin veljesten 85-vuotiaan nykyaikaisen nahkatehtaan.

Pappilan pihapiirissä on myös Anders Chydeniuksen muistohuone. Kaikki muistamme jo koulukirjoista jotain Chydeniuksesta, mutta enemmän sopsi tietää tästä papista, joka monen monessa asiassa oli paljon aikaansa edellä. Joku siinä sanoikin, että jos Anders olisi kirjoittanut englanniksi, hän

olisi maailmankuulu niin kuin hengenheimolaisensa Smith, etunimeä en muista. Sen vanhasta kiinnostuneet oululaisetkin muistanevat, että Chydenius hankki Pohjanmaan rannikkokaupungeille ne tapuli-kaupunginoikeudet, jotka vasta tekivät mahdolliseksi näiden kaupunkiemme kasvamisen ja kehittymisen.

Chydeniuksen ehdotuksesta Ruotsin valtiopäivät hyväksyivät valtakuntaan uskonnonvapauslain. Kuninkaan tuesta oli Anders jo etukäteen henkilökohtaisesti varmistanut. Uskonveljet moittivat Karlebyn pastoria, joka puolustautui, että hän laati esityksensä vakuuttuneena luterilaisen uskonsa paremmuudesta. Ei auttanut, hänet erotettiin pappissäädyn jäsenyydestä, mutta virkansa hän sai pitää. Eivät talonpojatkaan kaikki rakastaneet Anttia, kun tämä oli sitä mieltä, että pihan ja rengin piti saada itse määrätä, mistä hinnasta möi ainoan omaisuutensa, työvoimansa.

Eipä sitä alaa, jota kaukonäköinen Chydenius ei olisi harastanut. Vanha tie, jota ajoim-

me, kiemurteli suurinpiirtein niitä uria, jotka Chydenius itse, ratsain, viitoitti. Tämän tien nro 13, Jyväskylän tie (Viipurin tien jatko), muistoksi on pystytetty myös muistokivi, mutta sen uuden tien varteen. Kävi vähän niin kuin on käymässä meidän Matilan talollemme, tuli heti mieleeni. Vaikka jälkimmäistä ei olekaan muistomerkiksi alunalkaen rakennettu.

* * *

Roosin pihalla tarjottiin virvokkeita, jäätelöäkin. "Se on kyllä Pietarsaaresta, mutta..." Ja hyvää se oli.

Kysyin, onko vähän samat välit kuin Oululla ja Raahella, että aina nakellaan, puoliksi leikillä. "On", vastattiin ja muuan herrasmies lisäsi, että ei aina niin leikilläkään. Opas kertoikin pari kaskua naapurikaupunkirakkaudesta. Kerrankin eräs täti-ihminen löysi Kokkolan torilta märisevän pikkupojan ja kysyi, mikä oli hätänä. "Minä oon Pietarsaaresta" Silloin pääsi tädiltäkin iso itku.